

des d'antic el fr. *touffe* que té les mateixes aplicacions: «*touffe de cheveux, de plumes* etc.», des de fi del XIV, però ja *toffe de bois* en un text del XIII, i *tofe* «flocon de neige» en el *Roman d'Alexandre* d'entorn de 1200. Tenaçment hom li ha atribuït un origen germànic; la teoria imposada a Bloch per Wartburg (que Bloch posà en fort dubte) és simplement insostenible: un origen alt-alemany és sempre rebutjable, car el francic és baix-alemany i no pot tenir *-f-*, i aquí no hi hauria ni la *-p-* del b. al. *topp*, ni la *-z-* de l'a.-al. *zopf*. La de M.-L., a base del germanisme TUFÀ 'penatxo', del ll. tardà, és incompatible amb la *ū* llarga que tenia aquest mot en germànic (ags. *ihūf* 'bandera', 'fullatge'). En realitat crec que també el mot francès prové del llatí TŌFUS, partint de la tofa de neu o de la massa esponjosa, igual que el català.

Altrament sembla que en el cas de la tofa de cabell hem de comptar amb una important variant amb *ū*. Per a aquesta crec que hem de partir de la variant TŪFUS del ll. vg., d'origen dialectal o osco-umbre en llatí, i de la qual provenen el fr. *tuf* i el cat. TURO (TŪRŌRE). En llengua d'oc el mot apareix com a fem. *tufa*. No la sé documentada a l'E. Mj., almenys en aquest sentit, però avui està molt estesa. Roergue *tufu* «huppe ---» a St. Sernin, i «la hure du porc ---» en el Roergue en general (Vayssier, s. v. i s. v. *copusso*), gascó *tube* o *tufe* «touffe de poils ou de plumes» (Pailay), aranes *tūfa* 'monya o floc de cabells postís que es posen les dones al cim del cap' (questionaris de Mn. Condò i confirmat per mi 1932 ---). Alta-Bigorra *tubét* «cheveux qui couvrent le front» (vocab. ms. de Rouch-Camelat).

Aplicat a una tofa d'arbustos, ho trobem ja en el Bearn en el segle XV: «au termi aperant *tube* d'Oronz» en un document de 1425 i en dos de 1463, referents a Ossau i al Pont-Long (maresmes ossaleses prop de Pau) (*Cart. d'Ossau*, 317, 319 i un altre passatge).⁴ El mot s'estén poc o molt per l'Alt Aragó, almenys a Ansò: a Casac. li explicaren la *tufa* «en el vestit típic del país, les viudes, per anar a missa, duen mantellina, amb la *tufa* al front» (*BDC* xxiv, 182b, a Krüger com a 'botleta de seda que penja per damunt del nas tapant la cara un poc més' i «aumentando el recato y misterio de las mujeres» (*VKR* viii, 324). En castellà apareix *tufos* en forma masculina per a «las dos caídas del pelo, o laderas de delante de las orejas, peinadas o rizadas», *DAut.*, del qual hi ha testimonis en Góngora (dos, des de 1611), Quevedo i altres dos escriptors de la 1.ª meitat del S. xvii. Amb un significat més semblant a l'arag.: gall. *tufu* «pieza que los sastres cosen a la principal cuando la obra lo exige así o anda escaso el paño» (Valladares). Tenint en compte les formes occitanes en *ū*, retiro ara el supòsit que vaig fer en el DCEC/DECH que el mot castellà sigui adaptació del francès.

DERIV.: *Tofallot* 'plomall de l'aviram': «un tofallot de plumetes, parlant d'un pollet» Conflent (Mosset: *RLR* lxxix, 174). *Tofallut* emp., garr. *Tofenc*. *Tojera* en particular civ. «*tufera*: melena», PzCabr.; *toferut*. *Tofut* [1617, MAgustí, NOLLER]. «Cerdanya --- s'este-

nia a sos ulls --- podia --- definir les espècies dels arbres --- i com qui diu, amoixar amb la mà el *tofut* vellut dels prats i l'esponerosa vorada de verns ---» (*Pilar Prim* iv, O. C. v, 61.2). *Atofar*; *atofat*?

¹ A Esterri i Àreu la ò oberta era neta; a Farrera també en el *Pla de les tóbes*, si bé és veritat que la de *tou* 'rusc' vacillava; o timbre intermedi. — ² Sonoritza també el reto-romànic, cf. *travuertsch* i els altres representants de TRIFURCIUM, veg. *VRom.* iii, 171. — ³ Que hi hagués un osco-umbre TUF- amb *-f-* en lloc de *tubus*, no és més que un postulat de Hubschmid, car això suposaria un ètimon indoeuropeu amb BH o una altra oclusiva aspirada, i el fet és que Pokorny, Walde i Ernout-M. estan d'acord a no acceptar cap etimologia indoeuropea per al ll. *tuba/tubus*. Amb el tipus *tobel* vegin els celtòlegs si no es podria relacionar el pruss. ant. *toabis* traduït «molekaste» en el glossari d'Elbing (n.º 325), suposo amb el sentit de 'tremuja de molí' (la qual en lituà porta un nom evidentment inconnex); és difícil que es pugui enllaçar, amb el mot bàltic lit. *dubūs* 'fondo', 'balmat', *daubà* «schlucht», *duobe* 'cova', lit. *padaubis* 'vall' ('Tal'), txec *doupa* 'forat', Pok., 267-268, a causa de la inicial diferent (passat que fos manlleu no-indoeuropeu, amb adaptació divergent de la dental). Sobre el problema del tipus alpí *tobel*, després de M. Buck, *ZRPh.* x, 568-571, van donar les indicacions bàsiques Planta (*Bündnerroman. Monatsblatt* 1924, 163-167, 291-294 i Planta-Schorta, *Rät. Namenbuch*, p. xli; Kluge, s. v. *tobel*; JHubschmid, *Silvretta und Samnaun*, 440-441, i Pok., *IEW*, 267-268). De la possible relació entre *tobel/döbel* amb el lit. *daubà* «schlucht» ja van parlar Kluge i Berneker (*Vgl. Slaw. Wb.*, s. v. *dupa*) i Feist (*Got. Etym. Wb.*, s. v. *diup*). Se sol parlar de trentí *tofo*, però com m'escrivia Ang. Prati (1954) la forma real és *tof*, pl. *tovi*. No sé si hi ha relació amb el nom de tribu *Tubantes*, que Tácit anomena com a germànica (crec de la Germania Inferior), i Whatmough (*Dial. Anc. Gaul.*, p. 141, § 221), el posa com ex. de ð > ž. — ⁴ Com que verament intriguen la variant mallorquina amb *-ll-* i *ś*, i també els significats de tot plegat (en particular els referents als cimalls i al cap), no deixem d'anotar, encara, que *tuba* no sols és aranes i bigordà en gascó, sinó: a) «*tubo*: tuffe, sepée» en el Comenge (Dupleich, *Pat. de St. Gaudens*, fr. cépée «rejets de bois sortant du même tronç»; i sobretot, b) *téfle*, «calotte cranienne» a Mezin (trifini del Lot-et-G. amb Gers i Gironda), *ALGc.* iv, 1238; i ho faríem amb més esperances d'aclariment si no fos que aquest *téfle* està isolat en tot aquest mapa, i altrament hi ha l'adotzenat *tèste* en general pertot, d'allà cap al S. etc.

TOVA, 'maó', de l'àr. *tūba* id. □ 1.ª doc.: 1647, *DTo.*: «*tova*, rajola gran no cuyta: later magnus sole arefactus»; d'on semblen copiar-lo Bely., Lab. etc.

És un mot poc usat i sentit com a foraster en cat. central i a la major part del Princ.: s'hi ha introduït